

Μνήμη και Προφορική Ιστορία

Ενότητα 1: Εισαγωγή

Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

The background is a solid teal color. In the lower half, there are faint, semi-transparent silhouettes of two hands reaching towards each other, one from the left and one from the right, as if about to shake hands. The text is centered horizontally and vertically in the upper half of the image.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ;

Η προφορική ιστορία:

- «δομείται γύρω από τους ανθρώπους.
- ζωντανεύει την ίδια την ιστορία και διευρύνει τον ορίζοντά της.
- φέρνει την ιστορία μέσα στην κοινότητα και τη βγάζει έξω από αυτήν.
- προσφέρει μια αμφισβήτηση των κοινών τόπων της ιστορίας.
- είναι ένα μέσο ριζικής μεταμόρφωσης της κοινωνικής σημασίας της ιστορίας.»
- Paul Thompson, *Φωνές από το παρελθόν - Προφορική Ιστορία*, 2002, 53.

«ΕΞΕΛΟΓΙΑΣΤΡΑ»

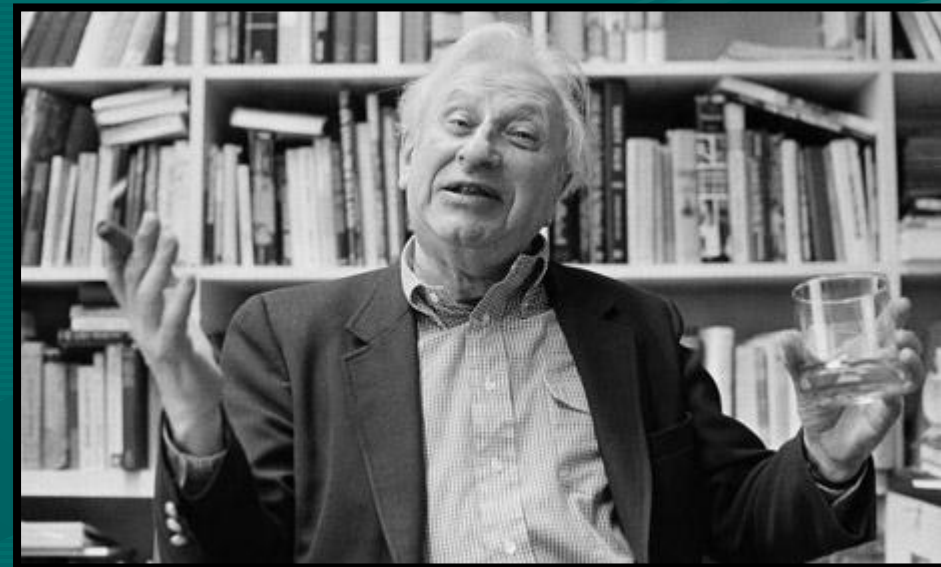
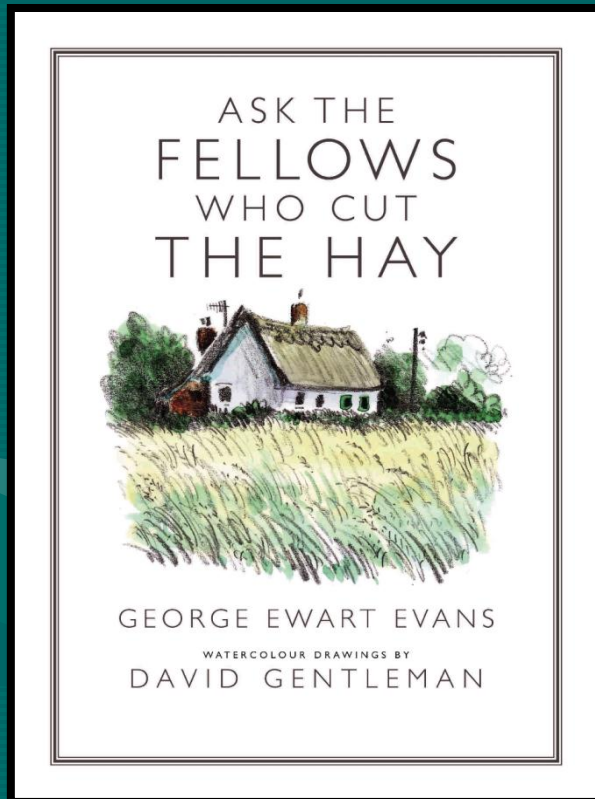
Γιατί γοητεύει και ενθουσιάζει η Π.Ι.;

- Δημιουργεί νέες πηγές και νέες οπτικές του παρελθόντος
- Δίνει φωνή στους «αφανείς» της ιστορίας
- Ενδυναμώνει ομάδες «ξεχασμένες» από την ιστορία

- Αποικαθιστά την πολλαπλότητα των ανθρώπινων εμπειριών
- Μεταβιβάζει τη ζωντανή μνήμη στις επόμενες γενιές
- Γόνιμη και ουσιαστική ανθρώπινη επικοινωνία

Απαρχές στις κοινωνικές επιστήμες

- Thomas και Znaniecki, *The Polish peasant in Europe and America* (Ο Πολωνός μετανάστης στην Ευρώπη και την Αμερική, 1918).
- Oscar Lewis, *The Children of Sanchez* 1959

1968: ένα ριζοσπαστικό κίνημα

- Sandro Portelli (1979):
- «Ένα φάντασμα πλανάται πάνω στις ακαδημαϊκές αίθουσες: το φάντασμα της προφορικής ιστορίας»

S. Portelli, What Makes Oral History Different, in A.Thomson & R.Perks, Oral History Reader, 1998, 63-74

Κριτικές

- Παραδοσιακή ιστορία:
  - Προφορική μνήμη αναξιόπιστη πηγή
  - Έλλειψη αντιπροσωπευτικότητας
- Εντός προφορικής ιστορίας
  - Εύκολος λαϊκισμός
  - Αναπαραγωγή στερεοτύπων

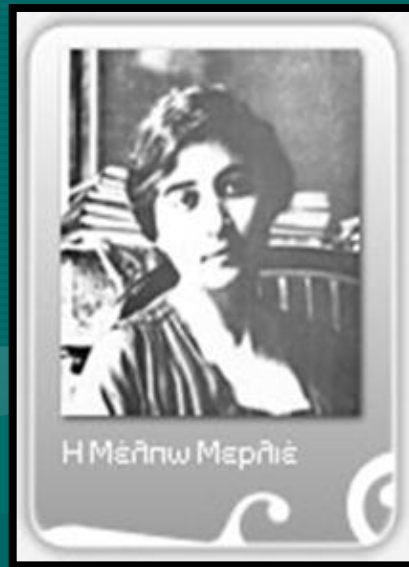
Απαντήσεις

- Paul Thompson (Φωνές από το Παρελθόν, 2002)
  - Μεροληψία και των γραπτών πηγών
  - Η αξιοπιστία γραπτών και προφορικών πηγών ελέγχεται με την ίδια μέθοδο
  - Ψευδής εικόνα «αντικειμενικότητας» των γραπτών πηγών: δεν υπάρχουν «αθώα» αρχεία
- Πασερίνι, Πορτέλι:
  - Η υποκειμενικότητα των προφορικών μαρτυριών είναι η δύναμή τους
  - Διασυνδέσεις ατομικής και κοινωνικής μνήμης

Η ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ

Πρωτοπόροι

- Μέλπω Μερλιέ (ΚΜΣ 1930)

Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος

- ΑΠΘ - 1980

1990 - 2015

- Ομάδα του ΕΚΚΕ, συνέδριο 1999
- Συνέδρια για τα 40 χρόνια από το τέλος του εμφυλίου
- 2010 Ομάδα Χανίων
- 2012 Συνέδριο Βόλου
- 2013 Ίδρυση ΕΠΙ
- 2014-2015 Συνέδριο Αθήνας, σεμινάρια, πολλαπλασιασμός τοπικών ομάδων Π.Ι.

ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

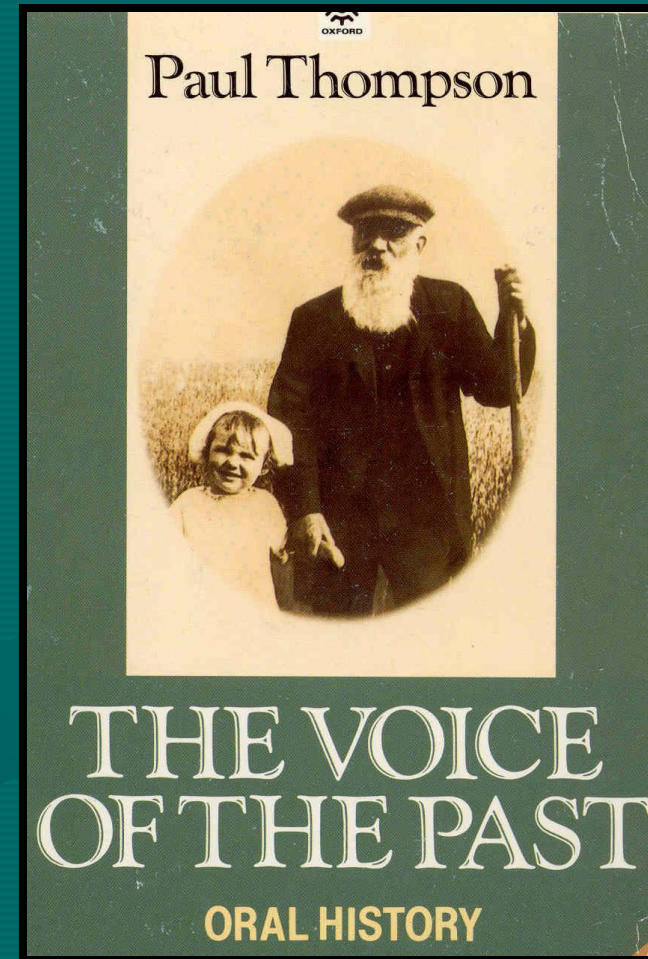
4 ΣΤΑΘΜΟΙ

Βλ. Critical Developments: Introduction. In A.Thomson & R.Perks, *The Oral History Reader*, 2nd ed. 2006, 1-13

1. «Ιστορία από τα κάτω» (1970-1980)

- Κάλυψη κενών της γραπτής ιστορίας
- Νέα ορατότητα «ξεχασμένων» ιστορικών υποκειμένων
- Εργάτες, γυναίκες, αγρότες, ψαράδες, εμπειρίες πολιτών και φαντάρων στους 2 Παγκόσμιους Πολέμους
- Paul Thompson, *The Voice of the Past* (1978)
- Πανεπιστήμιο Έσσεξ, Oral History Society

Paul Thompson (1978)

2. Υποκειμενικότητα (1980-1990)

- Όχι μόνο καταγραφή, αλλά και ερμηνεία
- Η μνήμη ως αντικείμενο μελέτης
- Όχι μόνο τι λέγεται, αλλά πως και γιατί λέγεται,
- Όχι μόνο τι λέγεται, αλλά και τι ΔΕΝ λέγεται (σιωπές, αποσιωπήσεις)
- Όχι μόνο τι έγινε, αλλά τι νόμιζαν ότι έγινε και πως το ερμηνεύουν σήμερα
- Τι σημαίνουν όλα αυτά;

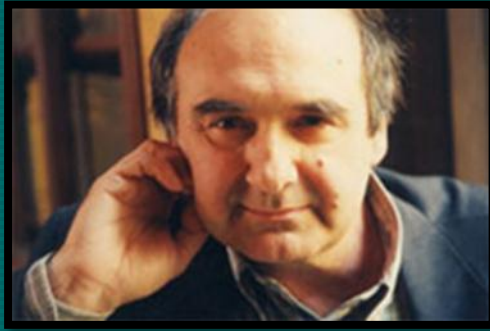

Luisa Passerini

- Work ideology and consensus under Italian fascism (1979)
- Σιωπές για το φασισμό – τραυματική μνήμη – απώθηση
- Προφορική μνήμη δυναμική παραγωγή νοημάτων
  - στο πλαίσιο μετέπειτα εμπειριών και
  - της πολιτικής συγκυρίας του παρόντος της αφήγησης

Sandro Portelli

- The Peculiarities of Oral History (1979)

- Γιατί είναι διαφορετική η προφορική ιστορία:

Ιδιαιτερότητες της προφορικής πηγής

- Προφορικότητα (τόνος, ρυθμός φωνής, προφορά)
  - Αφηγηματικότητα (δομή και ρυθμός της αφήγησης, είδη αφήγησης, διάλεκτοι, ύφος – παροιμίες, διάλογοι)
  - Υποκειμενικότητα (όχι γεγονότα, αλλά νοήματα)
  - Διαφορετική αξιοπιστία (φαντασία, επιθυμίες, συμβολισμοί)
  - Σχέση ερευνητή/αφηγητή: διυποκειμενικότητα
-
- Η «αναξιοπιστία» της μνήμης είναι η δύναμή της

Διεπιστημονικότητα στην ανάλυση

- Συμβολή από τα εργαλεία της
  - Ψυχολογίας
  - Λογοτεχνίας
  - Ποιοτική κοινωνιολογία
  - Γλωσσολογία
  - Πολιτισμικές Σπουδές
  - Λαογραφίας

Επιφυλάξεις

- Από μη ακαδημαϊκές κοινότητες
  - Υπερβολικά ειζητημένη ανάλυση
- Από πληροφορητές
  - Αντίσταση στην αποδόμηση της αφήγησής τους

Kathleen Borland, “That’s not what I said”: interpretive conflicts in oral narrative research.
R.Perks & A.Thomson, The Oral History Reader, 1998, p. 320-333

3. Νέες προσλήψεις για το ρόλο του ερευνητή (1990)

- Πως επιδράει η ταυτότητα του ερευνητή;
- Η θεραπευτική λειτουργία της συνέντευξης
  - Τραυματική μνήμη, ομάδες αναπόλησης σε ΚΑΠΗ
- Προβληματισμός για τις σχέσεις εξουσίας στη συνέντευξη:
  - M. Frisch (1990), *A Shared Authority* → συνδημιουργία νοημάτων, συνεργασία στην ερμηνεία

Πολιτικά και νομικά συμφραζόμενα 1990-2010

- ρόλος της Π.Ι. στην πολιτική αλλαγή;
  - Γιουλάγι – Memorial – μνήμη σταλινικών στρατοπέδων εργασίας
  - Επιτροπές Αλήθειας και Συμφιλίωσης
  - Πολιτική βία Λ. Αμερική
  - Περιβαλλοντικά κινήματα
  - Occupy Movements
- Διεθνοποίηση – ΙΟΗΑ 1996

4. Ψηφιακή επανάσταση (2000-)

- Τα ψηφιακά μέσα μετασχηματίζουν τους τρόπους:
  - Εγγραφής
  - Επικοινωνίας με πληροφορητές
  - Συντήρησης
  - Αρχαιοθέτησης
  - Ερμηνείας
  - Πρόσβασης του κοινού
  - Παρουσίασης

Συνέπειες - ερωτήματα

- Επιστροφή στην προφορικότητα;
- Νέα προβλήματα δεοντολογίας
- Νέα προβλήματα αρχειοθέτησης (δίκτυο)
- Νέες δυνατότητες χρηματοδότησης; (crowdsourcing)
- Επιπτώσεις στο περιεχόμενο; Μας λένε λιγότερα;
- Υπερπληθώρα συνεντεύξεων;

Storycorps. Org – 45.000 συνεντεύξεις

- Ελληνική Τράπεζα Αναμνήσεων

<http://www.memoro.org/gr-gr/index.php>

ΕΝΩΣΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η *ΕΠΙ* ιδρύθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2013 και έχει
έδρα το Βόλο

www.epi.uth.gr

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.